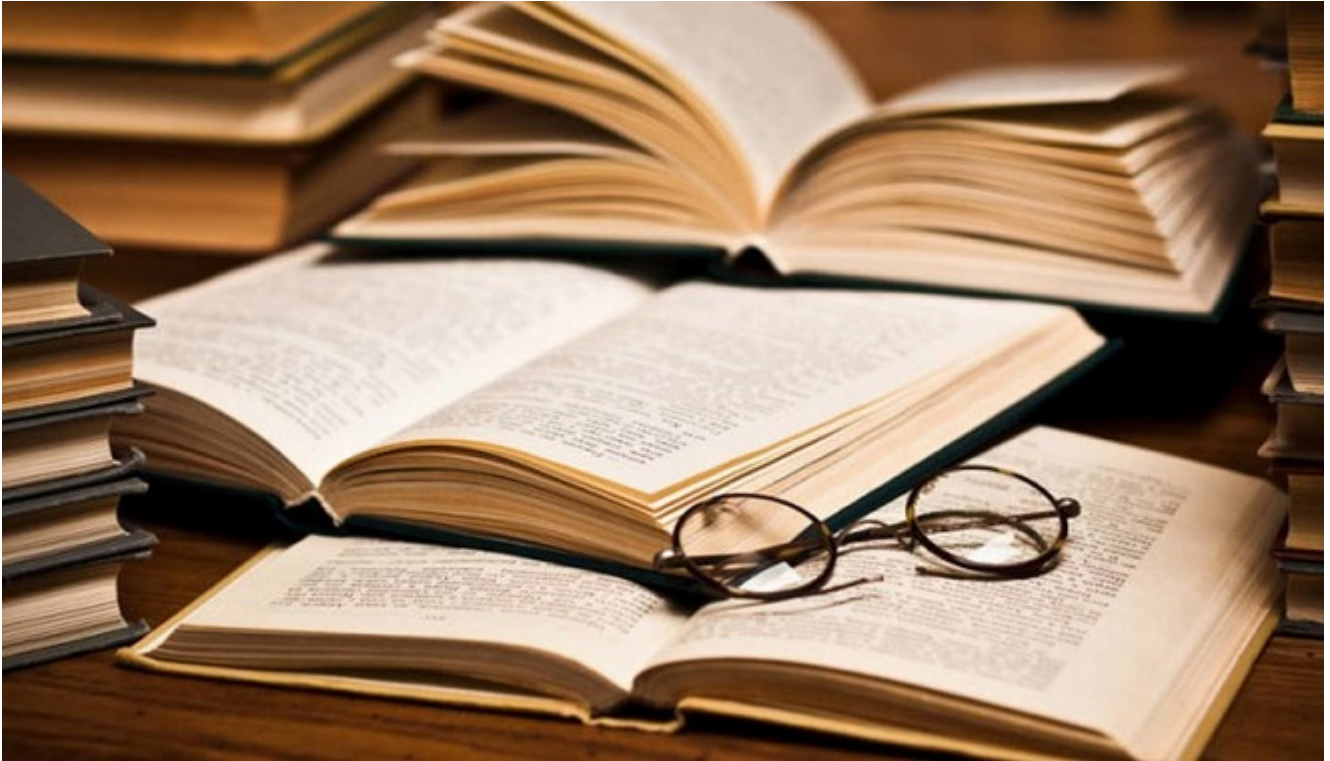

Ο συγγραφέας: Μάρτυρας αλήθειας και ελευθερίας

Πολιτισμός / Λογοτεχνία - Φιλολογία

Αλμπέρ Καμύ, φιλόσοφος, λογοτέχνης, συγγραφέας

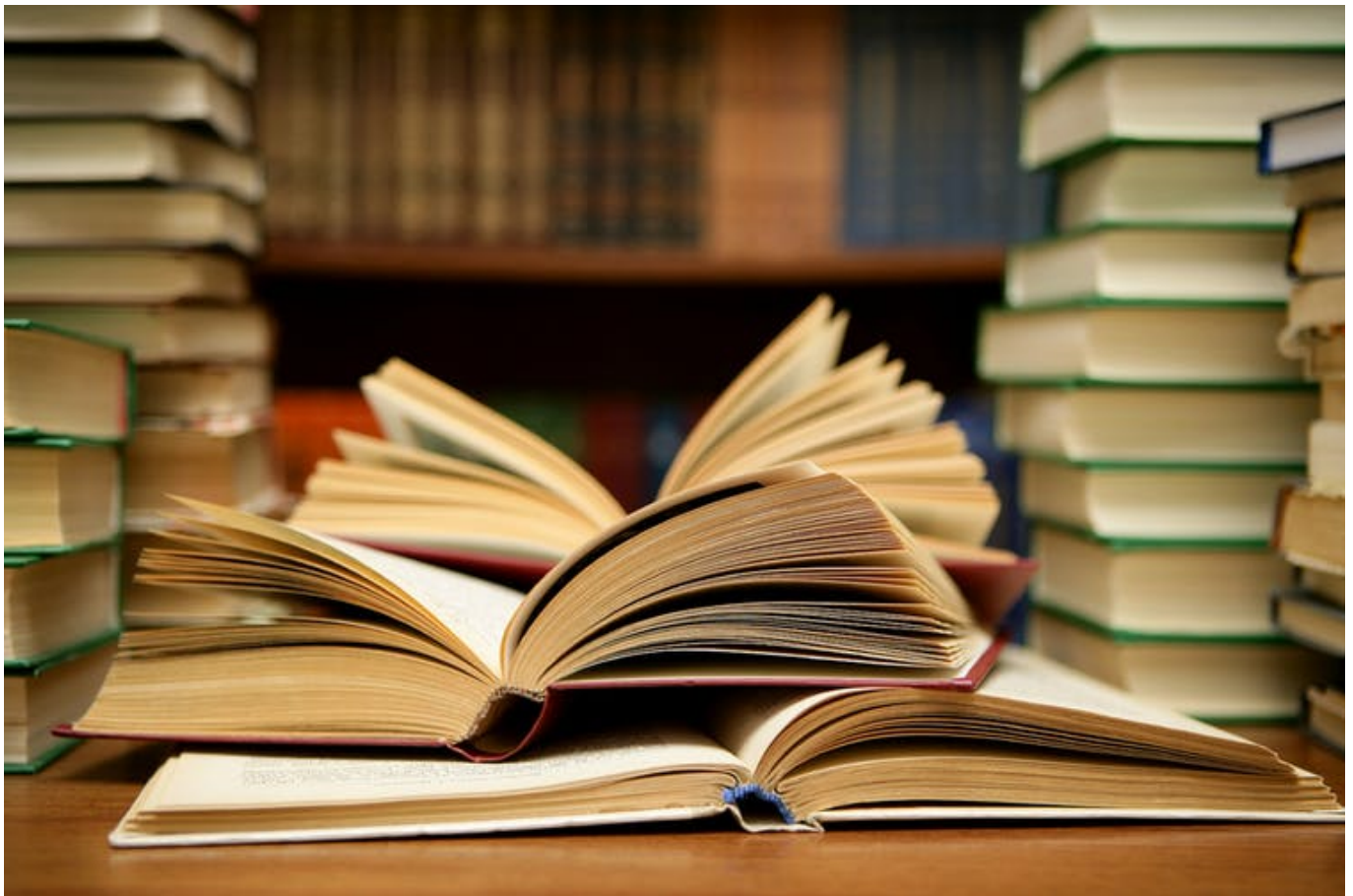

Το κείμενο που ακολουθεί αποτελεί την ομιλία του μεγάλου Γάλλου συγγραφέα στην Στοκχόλμη κατά την παραλαβή του Βραβείου Νόμπελ. Μετάφραση Θανάση Νιάρχου.

Ενώ δεχόμουν τη διάκριση με την οποία η ελεύθερη ακαδημία σας θέλησε να με τιμήσει, η ευγνωμοσύνη μου γινόταν τόσο πιο βαθιά όσο αναμετρούσα ως ποιο σημείο η ανταμοιβή αυτή ξεπερνούσε την προσωπική μου αξία. Κάθε άνθρωπος και, κατά μείζονα λόγο, κάθε καλλιτέχνης θέλει ν' αναγνωριστεί. Το θέλω κι εγώ. Αλλά μου ήταν αδύνατον να δεχτώ την απόφασή σας χωρίς να συγκρίνω την απήχησή της σε σχέση μ' αυτό που πραγματικά είμαι. Πώς ένας άνθρωπος σχεδόν νέος, με μοναδικό πλούτο τις αμφιβολίες του κι ένα έργο που ακόμη πλάθεται, συνηθισμένος να ζει μέσα στη μοναξιά της εργασίας ή το καταφύγιο της φιλίας, θα μπορούσε να μην πανικοβληθεί από μια απόφαση που τον έφερνε ξαφνικά, αυτόν το μοναχικό και κλεισμένο στον εαυτό του άνθρωπο, στο φως των προβολέων; Με ποια καρδιά επίσης μπορούσε να δεχτεί αυτήν την τιμή, την ίδια ώρα που στην Ευρώπη άλλοι συγγραφείς, απ' τους καλύτερους, είναι καταδικασμένοι στη σιωπή,

κι ακόμη, την ίδια εποχή που η γενέθλια γη του γνωρίζει ατέλειωτη δυστυχία;

Γνώρισα αυτήν τη σύγχυση κι αυτήν την εσωτερική ταραχή. Για να ξαναβρώ την ειρήνη έπρεπε να σταθώ στο ύψος της γενναιόδωρης μοίρας μου. Κι επειδή δεν μπορούσα να τη φτάσω με το να στηρίζομαι στην προσωπική μου αξία, δεν ανακάλυψα τίποτε άλλο για να με βοηθήσει παρά αυτό που με είχε στηρίξει στις πιο αντίξοες συνθήκες, σε όλο το μάκρος της ζωής μου: την ιδέα που έχω για την τέχνη μου και για το ρόλο του συγγραφέα. Επιτρέψτε μου μονάχα να σας πω, με αίσθημα τιμής και φιλίας, όσο πιο απλά μπορώ, ποια είναι αυτή η ιδέα.

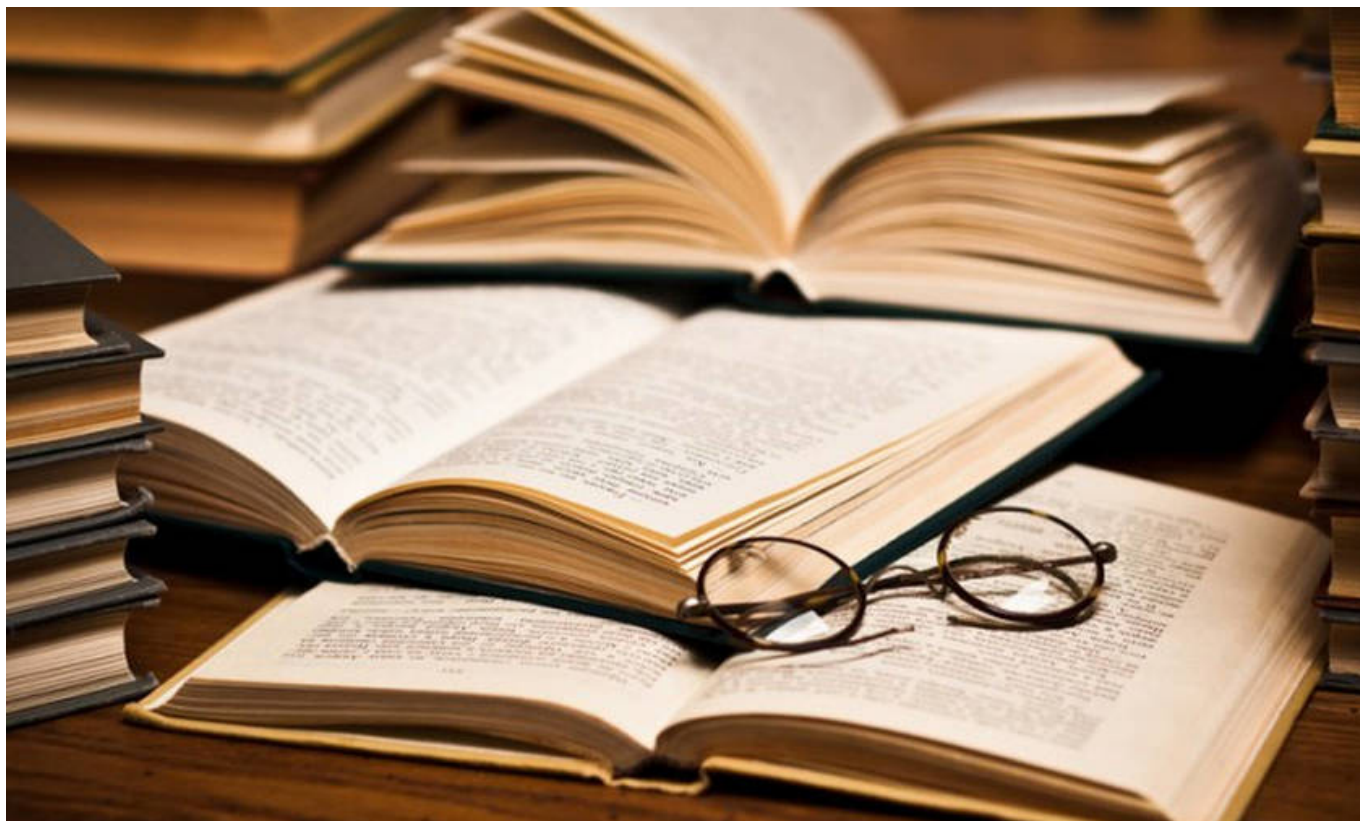

Προσωπικά δεν μπορώ να ζήσω χωρίς την τέχνη μου, αλλά δεν τοποθέτησα ποτέ την τέχνη αυτήν πάνω απ' όλα. Αν, αντίθετα, μου είναι απαραίτητη, αυτό συμβαίνει γιατί είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τους ανθρώπους, και μου επιτρέπει να ζω, έτσι όπως είμαι, στο ίδιο επίπεδο με όλους τους άλλους. Η τέχνη δεν είναι στα μάτια μου μοναχική απόλαυση, είναι μέσο να συγκινεί κανείς το μεγαλύτερο δυνατό αριθμό ανθρώπων, προσφέροντάς τους προνομιούχα εικόνα των κοινών πόνων και ευχαριστήσεων - δεν επιτρέπει στον καλλιτέχνη ν' απομονωθεί, τον υποτάσσει στην πιο ταπεινή και την πιο παγκόσμια αλήθεια. Και συχνά αυτός που διάλεξε τη μοίρα του καλλιτέχνη, γιατί αισθανόταν διαφορετικός, μαθαίνει πολύ γρήγορα πως δεν θα θρέψει την τέχνη του όντας διαφορετικός, αλλά ομολογώντας την ομοιότητά του με τους άλλους. Ο καλλιτέχνης σφυρηλατείται

μέσα σ' αυτό το συνεχές πηγαινέλα από τον εαυτό του στους άλλους, ανάμεσα στην ομορφιά, που δεν μπορεί να την αρνηθεί, και την κοινότητα, απ' όπου δεν μπορεί να ξεριζωθεί. Γι' αυτόν το λόγο οι αληθινοί καλλιτέχνες δεν περιφρονούν τίποτε• υποχρεώνονται να κατανοήσουν αντί να κρίνουν. Και αν πρέπει να πάρουν μια θέση σ' αυτόν τον κόσμο, δεν μπορεί να είναι παρά η θέση σε μια κοινωνία όπου, σύμφωνα με το μεγάλο λόγο του Νίτσε, δεν θα βασιλεύει πια ο κριτής αλλά ο δημιουργός, είτε είναι διανοούμενος είτε εργάτης.

Μ' αυτήν την έννοια ο ρόλος του συγγραφέα δεν είναι άμοιρος υποχρεώσεων – από τη φύση του δεν μπορεί να μπει σήμερα στην υπηρεσία αυτών που δημιουργούν την ιστορία: είναι στην υπηρεσία αυτών που την υπομένουν• διαφορετικά μένει μόνος του και η τέχνη του δεν έχει καμιά σημασία. Όλα τα στρατεύματα της τυραννίας με τα εκατομμύρια των ανθρώπων τους δεν θα τον απαλλάξουν από τη μοναξιά, ακόμη κι αν στέρξει ν' ακολουθήσει το βηματισμό τους. Αλλά η σιωπή ενός φυλακισμένου, άγνωστου, εγκαταλειμμένου στους εξευτελισμούς, στην άλλη άκρη του κόσμου, αρκεί για να βγάλει ένα συγγραφέα απ' την απομόνωση, υπό τον όρο τουλάχιστον, κάθε φορά που ο ίδιος απολαμβάνει το προνόμιο της ελευθερίας, να μη λησμονεί αυτήν τη σιωπή, να την κάνει ν' αντιλαλεί με τα μέσα της τέχνης.

Κανείς από μας δεν είναι αρκετά μεγάλος για ανάλογη αποστολή. Αλλά μέσα σ' όλες τις συνθήκες της ζωής, αφανής ή προσωρινά διάσημος, ριγμένος στα σίδερα της τυραννίας ή ελεύθερος για ένα διάστημα να εκφραστεί, ο συγγραφέας μπορεί να ξαναβρεί το αίσθημα μιας ζωντανής κοινότητας που θα τον δικαιώσει, με το μοναδικό όρο πως αποδέχεται, όσο μπορεί, τα δυο βάρη που αποτελούν το μεγαλείο του επαγγέλματός του: την υπηρεσία της αλήθειας και την υπηρεσία της ελευθερίας. Αφού το καθήκον του είναι να συνενώσει το μεγαλύτερο δυνατό αριθμό ανθρώπων, δεν μπορεί να ευχαριστιέται με το ψέμα και με τη δουλεία, τα οποία, όπου βασιλεύουν, ευνοούν τη μοναξιά. Οποιοσδήποτε κι αν είναι οι προσωπικές μας δοκιμασίες, η ευγένεια του επαγγέλματός μας θα έχει πάντα τις ρίζες της στις δυο δυσβάσταχτες υποχρεώσεις: την άρνηση να πει ψέματα για κάτι που γνωρίζει και την αντίσταση στην καταπίεση.

Χαμένος μέσα σε μια ιστορία που κράτησε πάνω από είκοσι χρόνια, χωρίς βοήθεια, όπως όλοι οι άνθρωποι της ηλικίας μου, μέσα στις πολιτικές ταραχές της εποχής, με στήριξε η κρυφή αίσθηση πως το να γράφει κανείς ήταν τιμή, τόσο περισσότερο μάλιστα που η πράξη αυτή δημιουργούσε υποχρεώσεις κι όχι μόνο την υποχρέωση να γράψεις. Με υποχρέωνε ιδιαίτερα να υπομένω, όποιος κι αν ήμουν και όποιες κι αν ήταν οι δυνάμεις μου, μαζί μ' όλους αυτούς που ζούσαν την ίδια ιστορία, τη δυστυχία και την ελπίδα που μοιραζόμασταν. Αυτοί οι άνθρωποι που γεννήθηκαν στην αρχή του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, που ήταν είκοσι χρόνων τη στιγμή που αναρρήθηκε ο Χίτλερ στην εξουσία και έγιναν οι πρώτες δίκες των επαναστατών, που συμμετείχαν μετά, για να «τελειοποιηθεί» η «εκπαίδευσή» τους, στον ισπανικό εμφύλιο πόλεμο, στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, που βρέθηκαν στην οικουμένη των στρατοπέδων συγκέντρωσης, στην Ευρώπη των βασανιστηρίων και των φυλακών, οφείλουν σήμερα ν' αναθρέψουν τα παιδιά τους και να δημιουργήσουν το έργο τους σ' έναν κόσμο που απειλείται με πυρηνική καταστροφή. Κανείς, νομίζω, δεν μπορεί να τους ζητήσει να είναι αισιόδοξοι. Και είμαι της γνώμης πως οφείλουμε να κατανοήσουμε, χωρίς να σταματήσουμε ν' αγωνιζόμαστε εναντίον της, την πλάνη αυτών που σε μια κρίση απελπισίας έχασαν την εντιμότητά τους και ξέπεσαν στο μηδενισμό της εποχής. Αλλά οι περισσότεροι από μας, στη χώρα μου και στην Ευρώπη, αρνήθηκαν αυτόν το μηδενισμό και αναζήτησαν δημιουργική νομιμότητα. Χρειάστηκε να σφυρηλατήσουν μια τέχνη για να επιζήσουν απ' την καταστροφή, να γεννηθούν για δεύτερη φορά και ν' αγωνιστούν μετά, χωρίς καμιά

προφύλαξη, ενάντια στο ένστικτο του θανάτου, που είναι πανίσχυρο στην ιστορία μας.

Κάθε γενιά, αναμφισβήτητα, θεωρεί τον εαυτό της προορισμένο να ξαναφτιάξει τον κόσμο. Η δική μου γνωρίζει πως δεν θα τον ξαναφτιάξει. Ίσως όμως η αποστολή της να είναι δυσκολότερη: να εμποδίσει να καταστραφεί ο κόσμος. Κληρονόμος μιας διεφθαρμένης ιστορίας, όπου συνυπάρχουν ανάμεικτα ξεπεσμένες επαναστάσεις, παράφρονες τεχνολογίες, πεθαμένοι θεοί και αποδυναμωμένες ιδεολογίες, όπου ακόμη και μέτριες δυνάμεις μπορούν να καταστρέψουν τα πάντα, αλλά δεν μπορούν πια να πείσουν, όπου η νοημοσύνη ταπεινώθηκε ως το σημείο να γίνει υπηρέτρια του μίσους και της καταπίεσης, η γενιά αυτή όφειλε, τόσο στον εαυτό της όσο και στους άλλους, ν' αποκαταστήσει με τις αρνήσεις της κάτι απ' αυτό που δίνει αξιοπρέπεια στη ζωή και στο θάνατο. Σ' έναν κόσμο που απειλείται με διάλυση, όπου υπάρχει ο κίνδυνος ο μεγάλοι μας ιεροεξεταστές να εγκαταστήσουν για πάντα το βασίλειο του θανάτου, η γενιά μας γνωρίζει πως πρέπει, μετά από μια ξέφρενη κούρσα ενάντια στο χρόνο, να παγιώσει ανάμεσα στα έθνη μια ειρήνη που να μην ταυτίζεται με τη δουλεία, να συμφιλιώσει πάλι την εργασία και την πνευματική καλλιέργεια και να ξαναφτιάξει μ' όλους τους ανθρώπους ένα ενιαίο τόξο. Δεν είναι βέβαιο αν θα μπορέσει να ολοκληρώσει ποτέ αυτό το τεράστιο έργο, είναι όμως βέβαιο πως παντού μέσα στον κόσμο υπάρχει ήδη το διπλό στοίχημα της αλήθειας και της ελευθερίας και, σε κάθε περίπτωση, γνωρίζει να πεθαίνει χωρίς μίσος γι' αυτό. Αυτή η γενιά αξίζει να επευφημείται και να ενθαρρύνεται παντού όπου βρίσκεται, ιδιαίτερα όταν θυσιάζεται. Σίγουρος για την ανεπιφύλακτη συμφωνία σας, θα ήθελα να μεταθέσω την τιμή που μου κάνατε σ' αυτήν τη γενιά.

Με τον ίδιο τρόπο, αφούμίλησα για την ευγένεια του επαγγέλματος του συγγραφέα, θα επανατοποθετήσω τον τελευταίο στην αληθινή του θέση• αυτόν το συγγραφέα που δεν έχει άλλους τίτλους από κείνους που μοιράζεται με τους συντρόφους του στον αγώνα, τρωτός αλλά πείσμων, άδικος αλλά παθιασμένος με το δίκιο, που οικοδομεί το έργο του χωρίς ντροπή ή περηφάνια μπροστά στα μάτια όλων, ενώ νιώθει τον εαυτό του μοιρασμένο ανάμεσα στην οδύνη και την ομορφιά αλλά και προορισμένο να βγάλει απ' αυτήν τη διφυή του ύπαρξη τα έργα που προσπαθεί απεγνωσμένα να ανασύρει μέσα από τον καταστροφικό ρου της ιστορίας. Ποιος μετά απ' αυτά θα μπορούσε να περιμένει απ' αυτόν λύσεις πλήρεις και ανεπίληπτες ηθικά; Η αλήθεια είναι μυστηριώδης, ασύλληπτη, απρόσιτη. Η ελευθερία είναι επικίνδυνη, σκληρή να τη ζει κανείς αλλά και υψηλόφρων. Οφείλουμε να εργαστούμε για την εκπλήρωση αυτών των σκοπών, επίμονα και αποφασιστικά. Ποιος συγγραφέας από δω και μπρος θα τολμούσε, με καθαρή συνείδηση, να γίνει κήρυκας της αρετής; Όσο για μένα, πρέπει για μια ακόμη φορά

να πω ότι δεν είμαι τίποτε απ' όλα αυτά. Δεν μπόρεσα ποτέ να παραιτηθώ από το φως, την ευτυχία της ύπαρξης, της ελευθερίας με την οποία μεγάλωσα. Αλλά αν αυτή η νοσταλγία εξηγεί πολλές από τις πλάνες και τα λάθη μου, με βοήθησε αναμφισβήτητα να καταλάβω καλύτερα τη δουλειά μου, με βοηθά ακόμη να κρατιέμαι τυφλά στο πλάι όλων αυτών των σιωπηλών ανθρώπων που καταφέρνουν να επιβιώνουν μέσα στη δύσκολη ζωή, που άλλοι τους έχουν επιβάλει, μόνο με την ανάμνηση ή την επιστροφή σε σύντομες, ελεύθερες, ευτυχισμένες στιγμές.

Επιστρέφοντας έτσι σ' αυτό που πραγματικά είμαι, στα όριά μου, στις υποχρεώσεις μου και στη δύσκολη πίστη μου, αισθάνομαι περισσότερο ελεύθερος να σας δείξω, τελειώνοντας, την έκταση και τη μεγαλοψυχία της διάκρισης που μου απονείματε, περισσότερο ελεύθερος να σας πω ότι θα ήθελα να τη δεχτώ ως μια διάκριση που αποδίδεται σ' όλους εκείνους που μοιράζονται τον ίδιο αγώνα, χωρίς να έχουν δεχτεί κανένα προνόμιο, αλλά γνώρισαν, αντίθετα, τη δυστυχία και την καταδίωξη. Μου μένει λοιπόν να σας ευχαριστήσω απ' το βάθος της καρδιάς και να σας δώσω δημόσια, ως προσωπική μαρτυρία ευγνωμοσύνης, την ίδια και παλιά υπόσχεση πίστης που κάθε αληθινός καλλιτέχνης, κάθε μέρα, επαναλαμβάνει στον εαυτό του μέσα στη σιωπή. _

<http://bit.ly/2Z2aq4I>